

Karataş, Z. ve Güzel, B. (2020). Üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 500-523.

Araştırma

*Makale Geliş Tarihi:03.11.2019
Makale Kabul Tarihi: 16.03.2020*

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YABANCI DÜŞMANLIĞIYLA İLGİLİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Examination of University Students' Attitudes Towards Xenophobia

Zeki KARATAŞ*

Bekir GÜZEL**

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü, zeki.karatas@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5822-2904

** Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü, bekir.guzel@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0795-0768

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı düzeylerinin açıklanmasında çeşitli demografik değişkenlerin rolünün incelenmesidir. Araştırma nicel araştırma yaklaşımına dayalı ilişkisel tarama modeli çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini bir devlet üniversitesinin önlisans, lisans ve lisansüstü programlarında öğrenim gören ve seçkisiz olarak belirlenen 653 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı düzeyi ortalaması $3,92 \pm 1,22$ bulunmuştur. Öğrencilerin yabancı düşmanlığı tutumuyla cinsiyet, öğrenim görülen fakülte, ailenin yaşadığı coğrafi bölge ve bölümünde ya da sınıfında yabancı öğrenci bulunma durumu arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kadın öğrencilerin, ilahiyat fakültesinde öğrenim görenlerin, ailesi Karadeniz bölgesinde yaşayanların ve yabancı uyruklu öğrenciyle teması olanların yabancı düşmanlığı düzeylerinin anlamlı ölçüde düşük olduğu görülmüştür. Öğrencilerin yabancı düşmanlığına yönelik tutumlarına etki eden ve katılımcılar arasında anlamlı farkların oluşmasına neden olan faktörler ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen çalışmalarla ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak, üniversite öğrencilerinin yabancılara yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirebilecek veya yabancı düşmanlığı düzeyini düşük seviyede tutabilecek önerilere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yabancı düşmanlığı, göç, göçmen karşıtlığı, sığınmacı, üniversite öğrencileri.

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the role of various demographic variables in explaining the xenophobia levels of university students. The research was carried out within the framework of a relational screening model based on a quantitative research approach. The sample of the study consists of students studying in associate, undergraduate and graduate programs of a public university. The sample consisted of 653 volunteer students. While collecting the data, Xenophobia Scale and Personal Information Form were used as data collection tools. In the analysis of the data, t test and ANOVA test were used. At the end of the research, the average level of xenophobia of university students was found to be $3,92 \pm 1,22$. A significant relationship was found between the xenophobic attitude of the students and the gender, the faculty in which they were educated, the geographical region where the family lived and the presence of foreign students in their class. Among female students, the level of xenophobia was significantly lower among those who studied in theology faculty, whose families lived in the Black Sea region, and those who had contact with international students. In the discussion section, the factors affecting students' attitudes towards xenophobia and causing significant differences between the participants were associated with the studies carried out at national and international level. In conclusion, a general evaluation was made about the research topic and its results. Besides, the suggestions were given to improve the attitudes of university students towards foreigners in a positive way or to keep the level of xenophobia at a low level.

Key words: Xenophobia, migration, anti-immigrant, asylum seekers, university students

GİRİŞ

Batı medyasında "Mülteci Krizi" adı altında olağandışı bir dönem olarak tanımlanan; ancak göçmen, sığınmacı ve mülteci bireyler açısından herhangi bir yıldan farksız olan 2015 yılının son günlerinde Sırbistan sınırında bulunan Roszke Köyü'nden Macaristan'a geçmeye çalışan insanlara çelme takan ve tekmeleyen Macar gazeteci Petra Laszlo'nun yüzündeki ifade zihnimizdeki tazeliğini korumaktadır. Onun bu tutum ve davranışından ötürü aldığı 3 yıllık hapis cezası Macaristan'daki bir üst mahkeme tarafından 2018 yılında bozulmuş olsa da toplumsal hafızada bıraktığı iz uzunca bir süre varlığını sürdürecektir gibidir.

Soğuk Savaş döneminde görece korunaklı ve izole bir yaşam süren Batı Avrupa'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasından sonra güvenlik tanımları ve anlayışı da değişmeye başlamıştır. Buna ek olarak 11 Mart 2004 tarihinde İspanya'da yaşanan Madrid Saldırısı, 7 Temmuz 2005 tarihinde İngiltere'de yaşanan Londra Saldırısı çok kısa süre içerisinde Batı Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ politikaların yükselişiyle bir karşılık bulmuştur. Nitekim başta Geert Wilders önderliğindeki Hollanda Özgürlük Partisi (PVV) olmak üzere Fransa'da Marine Le Pen liderliğindeki Ulusal Cephe (FN), Almanya'da Alexander Gauland liderliğindeki Almanya için Alternatif Partisi (AfD), Avusturya'da Sebastian Kurz liderliğindeki

Avusturya Halk Partisi (ÖVP), İtalya'da Beppe Grillo liderliğindeki Beş Yıldız Hareketi (M5S) ile Macaristan'da Viktor Orban önderliğindeki Macar Yurttaşlar Birliği (Fidesz) Partisi göçmen karşıtlığı, ırkçılık ve/veya yabancı düşmanlığı (zenofobi) gibi düşünceler üzerinden politikalar üretmekte ve son yıllarda giderek popüler hale gelmektedirler. Üstelik bu politik eğilim ve tercih sadece Kıta Avrupası ile sınırlı değildir. Atlas Okyanusu'nun diğer ucunda, 3 Kasım 2020 tarihinde yapılacak olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlığı seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti (RP)'den yeniden aday olmak isteyen, mevcut başkan Donald Trump da benzer düşünceler üzerinden politika üretmektedir.

Binlerce yıl içinde oluşturulmuş Avrupa merkezli (Eurocentric) yapının bir "öteki" tarafından konvansiyonel olmayan yollarla tehdit ediliyor olması insan hakları, özgürlük, eşitlik, adalet, bireyin onuru ve saygınlığı gibi evrensel değerlerin bir anda değersizleştirilmesine veya yok olmasına yol açmaktadır. Nitekim İtalya'da iktidarın aşırı sağcı ortağı Kuzey Ligi Partisi (Lega Nord) lideri Matteo Salvini'nin isteğiyle Senato'da kabul edilen kararnameyle yardım gemilerinin Akdeniz'de kurtardıkları ve İtalyan karasularına getirdikleri her bir göçmen, sığınmacı ve mülteci için 10 bin ile 50 bin Avro arasında idari para cezasına çarptırılması başka türlü açıklanamaz! Son yıllarda Avrupa genelinde göçmen, sığınmacı ve mülteci bireyler üzerinden suç ve işsizlik oranlarının arttığı, şehirlerin güvensizleştiği, işsizlik sigortası yoluyla refah devleti anlayışının kötüye kullanıldığı ve Avrupalı olma ayrıcalığının tehdit edildiği sürekli olarak ön plana çıkarılmaktadır. Bu durum geçmişten bugüne kendi sorunlarını da beraberinde getirmektedir. 1990'lardan bu yana kıtaya yeni gelenleri hedef alan ve en son Almanya'daki "dönerci"¹ cinayetlerinde kendini gösteren ırkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı tutumları Avrupa Birliği (AB) içinde giderek endişe kaynağı haline gelmektedir (Köşer-Akçapar, 2012). Almanya'da PEGIDA adıyla ortaya çıkan ve kendilerini "*Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Olan Vatansever Avrupalılar*" olarak tanımlayan örgütün faaliyetleri gelecek için endişe verici boyutlara ulaşmıştır (Alkan, 2015; Yıldız-Yücel, 2017). Öte yandan resmi olarak 1 Kasım 2019 tarihinde göreve

¹ Neonazi Seri Cinayetleri veya Döner Cinayetleri olarak da anılan, 2000 ila 2006 yılları arasında Almanya'da yabancı düşmanlığı fikriyle gerçekleşen ırkçı seri cinayetler on (10) kişinin ölümü ve bir (1) kişinin de yaralanmasıyla sonuçlanmıştır. Saldırılarda Türk göçmenler ile bir Yunan göçmen hedef alınmıştır. 6 Mayıs 2013'te başlayan ve 11 Temmuz 2018 tarihinde sona eren davalar neticesinde Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü (NSU)'nün hayatta kalan tek üyesine (Beate Zschaepe) ömür boyu hapis cezası verilmiştir. Ayrıca NSU'ya yardım ve yataklıktan suçlu bulunan Ralf Wohlleben'e 10 yıl, Andre Emminger'e 2.5 yıl ve Holger Gerlach'a 3 yıl hapis cezası verilmiştir. Dava sürecinde suçunu itiraf eden Carsten S. de gençlik yasalarına uyarınca 3 yıl hapis cezası ile cezalandırılmıştır!

başlaması beklenen yeni AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in, henüz resmen göreve başlamamasına rağmen göç, güvenlik, istihdam ve eğitimden sorumlu temsilcisini konformist bir ifadeyle "Avrupa yaşam şeklini koruyalım" diyerek görevlendirmesi bu endişelerin yeni dönemde de devam edeceğinin bir göstergesidir.

Göçmen, sığınmacı, mülteci ya da farklı etnik, kültürel ve dini özelliklere sahip bireylere yönelik her geçen gün giderek artan yabancı düşmanlığı sadece Avrupa kıtası ile sınırlı değildir. Yukarıda da değinildiği üzere ABD başta olmak üzere Çin (Hai, 2005), Yeni Zelanda², Orta Afrika Cumhuriyeti³ ve Güney Afrika Cumhuriyeti (Nnaemeka vd., 2019; Mlambo, 2019) gibi ülkelerde yaşanan gelişmeler küresel düzeyde yabancı düşmanlığı ile ilgili endişeleri arttırmaktadır. Örneğin Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 2019 yılı içerisinde kökeni 1990'lı yıllara kadar dayanan yabancı düşmanlığına bağlı olarak yaşanan olaylar sadece ülke içindeki yabancıları tedirgin etmekle kalmamış, uluslararası boyutta da endişelere neden olmuştur (Dewa, 2019). Nitekim ülkede 2008 yılında yaşanan yabancı düşmanlığı temelli olaylarda elli Afrikalı göçmen hayatını kaybetmiştir (Crush, 2014). Zimbabwe, Malawi, Mozambique ve Lesotho gibi farklı ülkelere gelen göçmenlerin Güney Afrika Cumhuriyeti içinde maruz kaldıkları zenofobik davranışların gelecek yıllarda da devam etmesinden endişe duyulmaktadır (BBC, 2019).

Bu çalışmada ötekinin tam olarak anlaşıl(a)mamasından kaynaklandığı düşünülen yabancı düşmanlığı tutumu ve davranışı üniversite öğrencileriyle yapılmış bir bilimsel araştırmanın sonuçları üzerinden epistemolojik düzlemde ele alınıp değerlendirilecektir. Ancak öncelikle yabancı düşmanlığı kavramı üzerine kısa bir değerlendirme yapılması, araştırmanın mahiyetini ortaya koyması açısından yararlı olacaktır.

Yabancı Düşmanlığı

Bir yere ait olma bağlamında yabancı; sınırın dışından olan, kendisinden ve mülkiyet alanından koparak içe alınan kişi olarak tanımlanmaktadır (Güngör, 2018). Sözcük anlamına bakıldığında bir sıfat olarak yabancı; "başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi, belli bir yere veya kimseye özgü olmayan,

² 2019 yılının Mart ayında Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinde 2 camiye gerçekleştirilen ve 49 kişinin hayatını kaybettiği saldırının zenofobik etkisi zihinlerdeki tazeliğini korumaktadır.

³ Anti-Balaka ve Seleka gibi Hristiyan grupların Çad, Gabon, Kamerun ve Angola gibi ülkelere gelen ya da Müslüman olan gruplara yönelik gerçekleştirdikleri saldırılar günümüzde de devam etmektedir (Weyns vd., 2014).

tanınmayan, bilinmeyen, aynı türden, aynı çeşitten olmayan” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Yabancı düşmanlığı olarak Türkçe’ye çevrilen “xenophobia” (zenofobi) kelimesi ise “xenos” (yabancı) ve “phobia” (fobi/korku) kelimelerinin birleşiminden türetilmiş olup, yabancı fobisi/korkusu anlamında kullanılmaktadır (Yakushko, 2018). Psikolojide kullanılan fobi kelimesi rasyonel ve somut bir nedene dayanmaksızın kişinin kaygı düzeyinin yükselmesi anlamına geldiğinden, yabancı korkusu yaşanmış herhangi bir deneyime dayanmaksızın da ortaya çıkabilmektedir. Psikolojik bir süreci başlatan bu durum sonucunda korkulan şeye karşı hoşlanmama, tedirginlik, nefret, öfke, tikslenme gibi duygular ortaya çıkmakta ve düşmanca tavır alma düzeyine varabilmektedir. Bilişsel düzeyde kategorileştirme ve ön yargıya dayanan zenofobi, yabancıların zarar vereceği ihtimali üzerinden ondan uzak durulması, yerleşik olmasına izin verilmemesi ya da sınırın dışına gönderilmesi gerekliliği görüşünü ortaya çıkarmaktadır (Güngör, 2018).

Yabancı düşmanlığı ile ırkçılık kavramı zaman zaman karıştırılmakta ya da birbirinin yerine kullanılmaktadır. Castles ve Miller (2008) gibi bazı araştırmacılar yabancı düşmanlığı kavramının aslında “ırkçılık” kavramını örtmek için kullanılan bir ifade şekli olduğunu düşünmektedir. Ancak kavramsal bir değerlendirme yapıldığında yabancı düşmanlığı, ırkçılıktan daha genel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı düşmanlığı daha çok ait olunan topluma dışarıdan dâhil olanla ilgiliyken, ırkçılık etnik ayrımcılığa dayalı olarak içeridekini de kapsayabilmektedir. Bir üstünlük ideolojisi olan ırkçılık, etnik bir grubun diğeri üzerinde sosyokültürel ve politik baskısını meşrulaştırarak, ötekenden kaçınma ve kendini ayırt etmeyi onaylama işlevi görür. Bireysel düzeyde ırkçılık, etnik aidiyete dayalı olarak kişinin öteki etnik grubun üyelerine karşı önyargılı tutum ve ayırt edici davranış sergilemesi şeklinde kendini gösterir. İrkçi tutumlar belirli bir sosyal ve siyasi bağlam içinde geliştiğinden insanların birbirlerine karşı olan ırkçı tutum ve davranışlarını bireysel düzeyde anlamaya çalışmak yanıltıcı olabilmektedir (Arkonaç, 2016). Çünkü ırkçılık kavramının bazen birbiriyle bağlantılı olmayan ideolojik ve davranışsal boyutu bulunmaktadır. Davranış biçimi olarak ırkçılık günlük yaşamda tanımlanmış fiziksel özellikleri kendilerinden farklı olan kişilerden nefret etme ya da bu kişileri küçük görme şeklinde ortaya çıkmaktadır. İdeolojik anlamda ırkçılığın ise insan ırklarıyla ilgili bir doktrini ifade ettiği ve günümüzdeki ırkçılığın sömürgecilik ve emperyalizm sonucu ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (Yılmaz, 2008). Buna karşın Roberto Aliboni (2006) tarafından da ifade edildiği üzere yabancı düşmanlığı eşcinsellere yönelik düşmanlığa kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Kökel ve Odabaşı, 2017).

Bauman (2013) tarafından genel olarak “yabancı” olan her şeye düşmanlık göstermek şeklinde tanımlanan yabancı düşmanlığı son yıllarda özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde giderek önemli bir gündem haline gelmektedir. Söz konusu kavram sosyal, ekonomik, kültürel, eğitimsel ve politik pek çok alanda kendini hissettirmekte ve kamuoyunda bir karşılık bulmaktadır. Nitekim 2008 ve 2009 yılları arasında yapılan bir çalışmada Avustralya toplumunda son yıllarda endişe verici düzeyde artan yabancı düşmanlığının öğrenciler üzerinde de etkili olmaya başladığı görülmektedir. Buna göre yükseköğretim içinde yer alan yerli (aborijin) öğrencilerin sürekli olarak vahşileştirildikleri, istismar edildikleri ve ırkçılık boyutuna varan yabancı düşmanlığı içeren hakaretlerle tehdit edildikleri tespit edilmiştir (Harcourt, 2009).

Türkiye’de var olan yabancı düşmanlığı içeren tutumlar, Suriye’de yaşanan olaylar nedeniyle Türkiye sınırına gelerek sığınma talebinde bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının ülkeye kabulünden sonra artmaya başlamıştır. Öncesinde bireysel ya da yerel düzeyde dışa vurulan yabancı karşıtı söylemler, Suriyelilerle birlikte ulusal düzeye taşınmış ve toplumun geneline yaygınlaşmıştır. Ekonomik, sosyal, kültürel, politik, güvenlik temelli endişeler ya da pragmatist görüşler yabancıların tehdit olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ankara İli’nde gerçekleştirilen bir araştırmada sosyal yönden baskın olan kişilerin Suriyelileri hem sosyoekonomik hem de politik yönden tehdit olarak gördüğü belirlenmiştir (Köse vd., 2018). Üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada, öğrencilerin Suriyelileri ekonomik, sosyal, siyasi ve güvenlik açısından tehdit olarak algıladıkları tespit edilmiştir (Kabaklı-Çimen ve Ersoy-Quadır, 2018). Benzer türdeki araştırmalar göstermektedir ki; başlangıçta geçici olarak ülkeye kabul edilen Suriyelilerin kalıcı hale gelmesiyle birlikte Türkiye’de de yabancılar karşı sergilenen hoşgörü ve tolerans giderek zayıflamaktadır (Ünal, 2014; Ankaralı vd., 2017; Arslantürk, 2019).

Uluslararası öğrenciler arasında gerçekleştirilen araştırmalarda yükseköğretim içindeki yabancı düşmanlığı düzeyinin dikkate alınması gereken bir boyutta olduğu görülmektedir (Svensson ve Edblad, 2015; Jolly ve DiGiusto, 2013). Dünyada en çok uluslararası öğrenciye sahip olan ülke konumundaki ABD’de yapılan bir araştırmada; üniversite öğrencilerine daha önce hiç ırklarına, dinlerine veya etnik kökenlerine bağlı olarak bir yabancı düşmanlığı eyleminin kurbanı olup olmadıkları sorulmuştur. Bu soruya cevap veren öğrencilerin %36,1’i yabancı düşmanlığına maruz kaldığını belirtmiştir (Moore, 2017). Bu araştırmaya aynı sosyal çevre ve sınıfı paylaşan öğrencilerin dahil olduğu düşünüldüğünde, üniversite öğrencileri arasındaki yabancı düşmanlığı tutumunun yüksek olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesidir. Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı (zenofobi) tutumları ne düzeydedir?
2. Üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı düzeyleri çeşitli değişkenler (cinsiyet, öğrenim görülen birim, sınıf düzeyi, algılanan gelir düzeyi, göç ile ilgili eğitim alma durumu, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri) tarafından anlamlı şekilde açıklanmakta mıdır?

YÖNTEM

Nicel araştırma yaklaşımına dayalı olarak tasarlanan bu çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu modelde iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve derecesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır (Karasar, 2008). Bu çalışmada da temel olarak üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı tutumlarıyla çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nin önlisans, lisans ve lisansüstü programlarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu üniversitede öğrenim gören ve seçkisiz olarak belirlenen 653 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken	n	%
Cinsiyet		
Kadın	368	56,4
Erkek	285	43,6
Yaş		
18-24	591	90,5
25+	62	9,5
Sınıf düzeyi		
1. Sınıf	203	31,1
2. Sınıf	198	30,3
3. Sınıf	104	15,9
4. Sınıf	119	18,2
5.-6. Sınıf	12	1,9
Lisansüstü	17	2,7
Öğrenim görülen yer		
Fakülte ve Yüksekokul (Lisans)	546	83,6
Meslek Yüksekokulu (Önlisans)	90	13,8
Enstitü (Lisansüstü)	17	2,6
Ailenin algılanan gelir düzeyi		
Düşük	85	13,0
Orta	540	82,7
Yüksek	28	4,3
Göç ile ilgili eğitim alma durumu		
Evet	51	7,8
Hayır	602	92,2
Bölümde yabancı öğrenci olma durumu		
Evet	391	59,9
Hayır	262	40,1
Ailenin yerleşim yeri		
Yurtdışı	2	0,3
Belde/Köy	120	18,4
İlçe merkezi	168	25,7
İl merkezi	169	25,9
Büyükşehir	194	29,7
Ailenin yaşadığı bölge		
Karadeniz	344	52,7
Marmara	109	16,7
Akdeniz	48	7,4
Doğu Anadolu	48	7,4
İç Anadolu	44	6,7
Güneydoğu Anadolu	35	5,4
Ege	25	3,8
Toplam	653	100

Veri Toplama Araçları***Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği***

Van der Veer, Yakushko, Ommundsen ve Higler (2011) tarafından geliştirilen, Özmete, Yıldırım ve Duru (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği tek faktörlü, 11 maddeden oluşan, 6'lı likert tipi (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 6=Kesinlikle Katılıyorum) derecelendirmeye sahip bir ölçme aracıdır. Ölçekte yer alan sekizinci soru tersten kodlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en

düşük puan 11, en yüksek puan 66 olup, puanın artması yabancı düşmanlığı tutumunun yüksek düzeyde olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin geçerliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucu uyum indeks değerleri hesaplanmış; sonuçlar [$\chi^2/sd=4,09$), RMSEA=0,073, SRMR= 0,073, CFI= 0,96, NFI=0,96, NNFI=0,95] olarak elde edilmiştir. Bu indekslere ait kabul sınırları ile modelin kabul edilebilir olduğu (χ^2/sd , RMSEA, SRMR, NNFI) ya da iyi uyum (CFI, NFI) gösterdiği anlaşılmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık anlamındaki güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alfa değeri ,87 olup, düzeltilmiş madde toplam korelasyonları ise yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu araştırma için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ,90 olarak bulunmuş ve ölçme aracının güvenilir olduğu kabul edilmiştir (Tavşancıl, 2002).

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, katılımcılara ait yaş, cinsiyet, öğrenim görülen yer, sınıf düzeyi, algılanan gelir düzeyi, göç ile ilgili eğitim alma durumu, bölümünde yabancı öğrenci olma durumu, ailenin yaşadığı yerleşim yeri ve bölgesine ilişkin bilgilere ulaşılmasına yönelik soruların yer aldığı ve araştırmacılar tarafından hazırlanan formdur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın başlangıcında katılımcılardan veri toplanması için Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nin Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 22.03.2019 tarih ve 2019/5 sayılı Etik Onay ve rektörlükten resmi izin alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve ölçek çevrimiçi ortama aktarılmıştır. Veriler resmi e-posta adresleri üzerinden tüm öğrencilere ulaşılarak gönüllü olanların katılımıyla toplanmıştır.

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda öncelikle katılımcıların yabancı düşmanlığı tutumlarının ne düzeyde olduğu belirlenmiştir. Daha sonra katılımcıların yabancı düşmanlığı tutumlarıyla çeşitli sosyodemografik özelliklerinin ilişkisinin belirlenmesi amacıyla t testi ve ANOVA testi analizi gerçekleştirilmiştir. ANOVA testinde fark çıkması durumunda, ikili fark için varyansların homojen dağıldığı durumlarda Tukey testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda öncelikle üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı tutumlarının ne düzeyde olduğu belirlenmiştir. Daha sonra

katılımcıların yabancı düşmanlığı düzeyinin çeşitli sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi analiz edilmiştir.

Tablo 2. Yabancı Düşmanlığı Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler

	n	Minimum	Maximum	Ortalama	ss	Çarpıklık	Basıklık
Yabancı Düşmanlığı Ölçeği	653	1,00	6,00	3,92	1,22	-,197	-,809

Tablo 2 incelendiğinde; katılımcıların Yabancı Düşmanlığı puanları 1,00 ile 6,00 arasında değişmekte olup, ortalamasının $3,92 \pm 1,22$ olduğu görülmüştür. Yabancı Düşmanlığı Ölçeği puanından elde edilen çarpıklık ve basıklık değeri +1,5 ile -1,5 arasında olduğundan normallik sağlanmış olup analizlerde parametrik olan test teknikleri kullanılmıştır.

Tablo 3. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi

	Cinsiyet	n	Ortalama	ss	t	p
Yabancı Düşmanlığı Ölçeği	Kadın	368	3,71	1,18	,623	,000*
	Erkek	285	4,20	1,21		

* $p < 0,05$

Tablo 3'de yabancı düşmanlığı tutumu ile cinsiyet arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan t testi sonuçlarına göre yabancı düşmanlığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Erkeklerin ortalaması 4,20 iken, kadınların ortalaması 3,71'dir. Buna göre erkeklerin yabancı düşmanlığı düzeyi daha yüksektir.

Tablo 4. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Yaş Açısından İncelenmesi

	Yaş Aralığı	n	Ortalama	ss	t	p
Yabancı Düşmanlığı Ölçeği	18-24	591	3,94	1,20	,031	,230
	25+	62	3,75	1,42		

Tablo 4'de yabancı düşmanlığının yaş aralığı açısından incelenmesi için yapılan t testi sonuçlarına göre; yaş aralığı farklı olan gruplar arasında yabancı düşmanlığı düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 5. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Öğrenim Görülen Sınıf Açısından İncelenmesi

	Sınıf Düzeyi	n	Ortalama	ss	F	p
Yabancı Düşmanlığı	1. Sınıf	203	3,91	1,24	,108	,980
	2. Sınıf	198	3,94	1,14		
	3. Sınıf	104	3,96	1,19		
	4.-5.-6.Sınıf	131	3,91	1,33		
	Lisansüstü	17	3,77	1,30		

Tablo 5’de yabancı düşmanlığının öğrenim görülen sınıf düzeyi açısından incelenmesi için yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre; sınıf düzeyi farklı olan gruplar arasında yabancı düşmanlığı düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 6. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Öğrenim Görülen Fakülte/Yüksekokul Açısından İncelenmesi

	Öğrenim Görülen Birim	n	Ortalama	ss	F	p	İkili Fark
Yabancı Düşmanlığı	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	97	3,70	1,20	14,149	,000*	1<6
	İlahiyat Fakültesi	172	3,38	1,19			2<3
	Eğitim Fakültesi	59	4,11	1,28			2<4
	Mühendislik Fakültesi	55	4,07	1,06			2<5
	Fen Edebiyat Fakültesi	87	3,99	1,14			2<6
	Denizcilik Fakültesi	40	5,09	0,66			3<6
	Sosyal Bilimler MYO	50	3,92	0,91			5-7<6

* $p<0,05$

Tablo 6’da yabancı düşmanlığının öğrenim görülen fakülte veya yüksekokul açısından incelenmesi için yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre; farklı fakülte veya yüksekokulda öğrenim gören gruplar arasında yabancı düşmanlığı düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). İlahiyat Fakültesi’nde öğrenim görenlerin ortalaması 3,38; Denizcilik Fakültesi’nde öğrenim görenlerin ortalaması 5,09’dur. İkili fark için yapılan Tukey testine göre; İlahiyat Fakültesi’nde öğrenim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı düzeyi diğer tüm fakültelerden daha düşüktür. Araştırmaya katılımın az olduğu birimler analize dâhil edilmemiştir.

Tablo 7. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Ailenin Yaşadığı Coğrafi Bölge Açısından İncelenmesi

	Yaşanılan Coğrafi Bölge	n	Ortalama	ss	F	p	İkili Fark
Yabancı Düşmanlığı	Marmara	109	3,84	1,24	4,648	,000*	3<4
	İç Anadolu	44	4,07	1,18			3<6
	Karadeniz	344	3,76	1,17			
	Ege	25	4,60	1,27			
	Doğu Anadolu	48	4,00	1,21			
	Güneydoğu Anadolu	35	4,51	1,26			
	Akdeniz	48	4,28	1,22			

* $p<0,05$

Tablo 7’de yabancı düşmanlığının ailenin yaşadığı coğrafi bölge açısından incelenmesi için yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre; coğrafi bölgesi farklı olan gruplar arasında yabancı düşmanlığı düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Ailesi Karadeniz Bölgesi’nde yaşayanların ortalaması 3,76; Ege Bölgesi’nde yaşayanların ortalaması 4,60’dır. Buna göre ailesi Ege Bölgesi’nde yaşayanların yabancı düşmanlığı puan ortalaması en büyük iken, Karadeniz Bölgesi’nde yaşayanların en düşüktür. İkili fark için yapılan Tukey testine göre; ailesi Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayanların yabancı düşmanlığı düzeyi, ailesi Karadeniz Bölgesi’nde yaşayanlara göre daha yüksektir.

Tablo 8. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Ailenin Yaşadığı Yerleşim Yeri Açısından İncelenmesi

	Yaşanılan Yerleşim Yeri	n	Ortalama	ss	F	p
Yabancı Düşmanlığı	Büyükşehir/Yurtdışı	196	4,11	1,20	2,335	,073
	İl Merkezi	169	3,79	1,23		
	İlçe Merkezi	168	3,87	1,21		
	Belde ve Köy	120	3,88	1,21		

Tablo 8’de yabancı düşmanlığının ailenin yaşadığı yerleşim yeri açısından incelenmesi için yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre; yerleşim yeri farklı olan gruplar arasında yabancı düşmanlığı düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 9. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Ailenin Algılanan Ekonomik Durumu Açısından İncelenmesi

	Ailenin Ekonomik Durumu	n	Ortalama	ss	F	p
Yabancı Düşmanlığı	Düşük	85	4,18	1,21	2,154	,117
	Orta	540	3,89	1,22		
	Yüksek	28	3,82	1,13		

Tablo 9’da yabancı düşmanlığının ailenin algılanan ekonomik durumu açısından incelenmesi için yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre; ailesinin ekonomik durumu farklı olan gruplar arasında yabancı düşmanlığı düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 10. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Göçle İlgili Ders Alma Durumu Açısından İncelenmesi

	Göçle İlgili Ders Alma Durumu	n	Ortalama	ss	t	p
Yabancı Düşmanlığı Ölçeği	Evet	51	3,77	1,15	,380	,348
	Hayır	602	3,94	1,22		

Tablo 10'da yabancı düşmanlığının göçle ilgili ders alma durumu açısından incelenmesi için yapılan t testi sonuçlarına göre; göçle ilgili ders alma durumu farklı olan gruplar arasında yabancı düşmanlığı düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 11. Yabancı Düşmanlığı Düzeyinin Sınıfında Uluslararası Bir Öğrenci Bulunma Durumu Açısından İncelenmesi

Üniversite Öğreniminde Yabancı Uyraklı Öğrenciyle Aynı Sınıfta Bulunma Durumu	n	Ortalama	ss	t	p	
Yabancı Düşmanlığı Ölçeği	Evet	391	3,82	1,22	,419	,008*
	Hayır	262	4,08	1,20		

* $p<0,05$

Tablo 11'de yabancı düşmanlığı tutumu ile üniversite öğreniminde uluslararası öğrenciyle aynı sınıfta bulunma durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan t testi sonuçlarına göre; yabancı düşmanlığı ile sınıfında uluslararası bir öğrenci bulunma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Hayır diyenlerin ortalaması 4,08 iken, evet diyenlerin ortalaması 3,82'dir. Buna göre sınıfında uluslararası öğrenci bulunmayanların yabancı düşmanlığı düzeyleri daha yüksektir.

TARTIŞMA

Rize İli'nde yer alan devlet üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı düzeylerinin çeşitli sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin incelendiği bu araştırmada; katılımcıların yabancı düşmanlığı tutumlarının orta düzeyde yüksek (%65,3) olduğu görülmüştür. Öğrencilerin öğrenim gördükleri Rize İli'nde nüfusun %0,30'u (1.046 kişi) geçici koruma altında olan Suriyelilerden oluşmaktadır (GİGM, 2020). Ayrıca öğrencilerin %78'inin Rize dışındaki illerden geldiği düşünüldüğünde öğrencilerin öğrenim gördükleri şehrin, yabancı düşmanlığı tutumuna etkisinin çok az olduğu düşünülmektedir (RTEÜ, 2019). Yabancı düşmanlığı gerek kavramsal gerekse eylemsel olarak son yıllarda Türkiye'nin gündemine gelen bir konudur⁴. Dolayısıyla bu konu son birkaç yıldır konuşulmaya, tartışılmaya ve araştırılmaya başlanmıştır. Bu nedenle araştırma sonucunda yükseköğretim öğrencileri arasında ortaya çıkan bu sonuçları karşılaştırabilecek

⁴ Bu noktada 2011 yılında Kuzey Afrika'da başlayarak Orta Doğu'ya yayılan ve Arap Baharı olarak adlandırılan olaylar oldukça etkilidir. Nitekim Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yaşanan olaylar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insan başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün ve Mısır gibi komşu ülkelere sığınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın düzenli olarak yayınladığı verilere göre 10.02.2020 tarihi itibarıyla Türkiye'de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının sayısı 3576344'dür (GİGM, 2020).

herhangi bir çalışmaya ulaşılammıştır. Fakat yabancı düşmanlığı konusunun uzun zamandır gündemde olduğu ülkelerde ortaya çıkan sonuçlar bu araştırma bulgularının değerlendirmesi için referans alınabilir. Örneğin bu konunun en çok gündeme geldiği ülkelerden biri olan Güney Afrika'da, yükseköğretim alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin yabancı düşmanlığına yönelik tutumlarının genel olarak yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim Singh (2013) tarafından Limpopo Üniversitesi'nde gerçekleştirilen bir çalışmada öğrencilerin yabancı düşmanlığına yönelik tutumları yüksek olarak tespit edilmiştir. Öte yandan Güney Afrika'daki farklı araştırmalar incelendiğinde bu durumun ulusal boyutta genellenebilir olmadığı da görülmektedir. Nitekim Mwaba ve Kayitesi (2014) tarafından Western Cape Üniversitesi'nde yapılan bir başka araştırmada, üniversite öğrencilerinin asgari düzeyde yabancı düşmanlığı tutumlarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu araştırma özelinde orta düzeyde yüksek (%65,3) olarak tespit edilen yabancı düşmanlığı tutumunun hem dönemsel hem konjonktürel hem de bölgesel nedenlerle farklılaşabileceği; bu nedenle Türk yükseköğretimi için genellenebilir olmadığı düşünülmektedir.

Son yıllarda Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel olarak Türkiye'ye gelen sığınmacıların zamanla geri dönmesi ya da Türkiye'de yerleşik hale gelmesi ve birlikte yaşama alışkanlığının gelişmesi yabancı düşmanlığı ile ilgili tutumları olumlu yönde değiştireceği düşünülmektedir. Bu noktada Türkiye'den daha önce bu deneyimi yaşamış ülkelerde gerçekleştirilen araştırmalar göstermektedir ki yabancıların topluma uyum ve katkı sağlamaları onlara yönelik sergilenen tutumlarda oldukça belirleyicidir. Örneğin İsveç ve Fransa'daki üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada; öğrenciler topluma katkı sağladıkları sürece, göçmenlere veya yabancılara karşı pozitif duygulara sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Svensson ve Edblad, 2015).

Küresel ölçekte bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde öğrencilerin yabancı düşmanlığı ile ilgili tutumlarını etkileyen cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, yabancıyla temas düzeyi, sosyal çevre, aile yapısı ve gelir düzeyi gibi farklı faktörlerin bulunduğu görülmektedir. Örneğin Jolly ve DiGiusto (2013) yaptıkları bir araştırmada cinsiyetin yabancı düşmanlığı tutumunda belirleyici bir faktör olduğunu tespit etmişlerdir. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi öğrencileri ile gerçekleştirilen bu araştırmada; erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı düzeylerinin kadın öğrencilere göre %8,17 oranında daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde San Miguel ve diğerlerinin (2011) ABD'de, Svensson ve Edblad'ın (2015) İsveç'te üniversite öğrencileri arasında

yaptıkları araştırmalarda erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı düzeyinin kadın öğrencilere oranla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan bu sonuçlar ataerkil (patriarkal) toplumsal yapının erkeklere yüklediği eve gelir getirme (male breadwinner) ve ailenin geçimini sağlama beklentisi ile ilişkilendirilebilir. Nitekim böyle bir toplumsal beklentiyi hatta baskıyı üzerinde hisseden erkek öğrenciler, ülkelerindeki yabancı sayısının artmasıyla kendileri için mevcut istihdam olanaklarının azalacağını düşünüyor olabilirler. Bu düşünce de erkek öğrencilerin yabancı düşmanlığı düzeylerinin kadın öğrencilere oranla daha yüksek çıkmasına yol açmaktadır.

Bu araştırmada İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin yabancı düşmanlığı tutumlarının diğer fakülte ve yüksekokuldakilere göre daha düşük olduğu ve düzeyi en yüksek olan Denizcilik Fakültesi öğrencileriyle İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında %28,5 oranında fark olduğu görülmüştür. Bu verilerden hareketle söz konusu fakültelerdeki cinsiyet dağılımına bakıldığında ilahiyat fakültesindeki kadın öğrenci sayısının erkek öğrencilerden fazla olduğu; Denizcilik Fakültesi'ndeki erkek öğrenci sayısının da kadın öğrencilerden fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum aslında yukarıda ifade edilen cinsiyet faktörünün yabancılara yönelik tutumun tespit edilmesinde ne kadar önemli bir etken olduğunu da ortaya koymaktadır. Ayrıca İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Suriye Arap Cumhuriyeti'nden gelen göçmenlerle din birliği çerçevesinde özdeşim kurdukları da düşünülmektedir. Benzer şekilde Koçoğlu ve Salur (2018)'un yaptıkları araştırmada; İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin göç ve mülteci sorununa ilişkin tutumlarının Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre daha olumlu olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin üniversite öğrenimine gelmeden önce aileleriyle birlikte yaşadıkları coğrafi bölge ile yabancı düşmanlığı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve ailesi Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin yabancı düşmanlığı tutumlarının diğer tüm bölgelere oranla daha düşük olduğu görülmüştür. Yabancı düşmanlığı düzeyi en yüksek olan ailesi Ege Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerle, Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrenciler arasında %14 oranında fark bulunmaktadır. Ayrıca göçün en yoğun yaşandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğrencilerin yabancı düşmanlığı düzeyleri %75,16 olup, ortalamanın oldukça üstündedir. Yabancı düşmanlığı ya da karşıtlığı ile ilgili olarak Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalarda da benzer bölgesel farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin Suriye'den gelen kitlesel göç sonrasında gerçekleştirilen bazı araştırmalarda, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki yabancı düşmanlığı düzeyinin diğer bölgelere oranla daha yüksek olduğu tespit

edilmiştir (Solakoglu ve Gurbuz, 2015; Cengiz, 2015; Çiftçi, 2018). Bu durumun kendi içinde farklı nedenleri bulunmaktadır ancak bu nedenselliğin analiz edilmesi bu çalışmanın kapsamı dışında kalacağı için burada bir değerlendirme yapılmayacaktır. Ancak Türkiye ölçeğinde gerçekleştirilen çalışmalar ile üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçları, yabancı düşmanlığı düzeyi ile bölgelerarası farklılık ilişkisini destekler niteliktedir.

Üniversite öğreniminde uluslararası bir öğrenciyle aynı sınıfta bulunma durumuyla yabancı düşmanlığı tutumları arasındaki ilişkiye bakıldığında, sınıfında uluslararası öğrenci olan katılımcıların olmayanlara göre %4,34 oranında daha az yabancı düşmanlığı düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Araştırmanın yapıldığı üniversitede öğrencilerin sadece %0,52'si (98 öğrenci) uluslararası öğrenci statüsündedir (RTEÜ, 2019). Benzer şekilde Hollanda'da öğrenciler üzerine yapılan bir araştırmada; sınıfta etnik gruplar arası pozitif teması olan gençlerin negatif teması olan gençlere oranla daha düşük yabancı düşmanlığı düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir (Bekhuis, Ruiters ve Coenders, 2013). Yine Nesdale ve Todd (1993)'ün Avustralya'da, Schreiber (2011)'in ABD'de yaptıkları araştırmalarda da uluslararası öğrencilerle aynı sosyal ortamı ve sınıfı paylaşan öğrencilerin farklı kültürlerle karşı duyarlılıklarının yüksek; yabancı düşmanlığı düzeylerinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Sosyal uyum hipotezinde (Allport, 1954) ya da gruplararası temas kuramında (Pettigrew, 1998) da açıklandığı üzere iletişim halinde olan gruplar ön yargılardan uzaklaşarak daha etkili ve samimi ilişkiler kurabilmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere farklı ülkelerdeki üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen çalışmalar da bu kuramsal iddiaları destekler niteliktedir.

Nitekim yükseköğretimdeki bireylerin yabancı düşmanlığı konusunda genel olarak daha ılımlı olacağı hipotezinden hareketle, Fransa ve İsveç'te bulunan üniversitelerde farklı araştırmalar gerçekleştirilmiştir (Svensson ve Edblad, 2015). Araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre öncelikle her iki ülkedeki öğrencilerin de Avrupa kıtası içinden gelen yabancılara karşı daha toleranslı oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşın aynı öğrencilerin Afrika ya da Orta Doğu'dan gelen yabancılara karşı daha mesafeli oldukları ve yabancı düşmanlığı algıları ile tutumlarının olumsuz yönde daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin politik görüşleriyle yabancı düşmanlığı tutumlarının paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre sağ politikalara eğilim gösteren öğrencilerin yabancı düşmanlığına yönelik algıları ve tutumları yüksek olurken; sol politikalara eğilimli öğrencilerin algı ve tutum düzeyleri daha düşüktür (Svensson ve Edblad, 2015). Her iki ülkede de gerçekleştirilen

araştırmaların sonucunda; yükseköğretim içinde yer almanın yabancı düşmanlığına yönelik bazı olumsuz algıları ve tutumları düşürdüğü görünse de, net bir ilişkinin söz konusu olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin toplumun geneline oranla daha fazla bilgiye ve farkındalığa sahip oldukları için daha düşük seviyede yabancı düşmanlığı sergiledikleri söylenebilir; ancak öğrenciler genelinde yabancı düşmanlığı tutumu yüksek olmakla birlikte öğrenciler arasında anlamlı bir fark da bulunmamaktadır.

Buraya kadar katılımcıların yabancı düşmanlığına yönelik tutumlarına etki eden ve katılımcılar arasında anlamlı farkların oluşmasına neden olan faktörler ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen çalışmalarla ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Takip eden bölümde araştırma konusuna ve sonuçlarına ilişkin bir sonuç değerlendirmesi yapılacak ve üniversite öğrencilerinin yabancılara yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirebilecek veya yabancı düşmanlığı düzeyini düşük seviyede tutabilecek öneriler sunulacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı düzeyinin çeşitli sosyodemografik değişkenlerle olan ilişkisinin analiz edildiği bu çalışmada; katılımcıların yaşı, öğrenim gördükleri sınıfı, göç ile ilgili ders alma durumu, ailelerinin yaşadığı yerleşim yeri ve algılanan ekonomik durumu ile yabancı düşmanlığı tutumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna karşın katılımcıların cinsiyeti, öğrenim görülen fakülte veya yüksekokulu, ailelerinin yaşadığı coğrafi bölge ve sınıflarında uluslararası bir öğrenci bulunma durumlarıyla yabancı düşmanlığı tutumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Uluslararası literatür incelendiğinde bu değişkenlerin yabancılara karşı geliştirilen tutumlarda belirleyici olduğu görülmektedir. Örneğin ABD’de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada da bireysel özelliklerin, cinsiyetin, yıllık hanehalkı gelirin ve eğitim görülen bölümün ya da branşın istatistiksel olarak yabancılara karşı olan tutumun şekillenmesinde anlamlı belirleyiciler olduğunu ortaya çıkmaktadır (San Miguel vd., 2011).

Araştırmada en dikkat çekici sonuç katılımcıların yabancı düşmanlığı düzeyleri ile ailelerinin yaşadığı yerleşim yeri arasında anlamlı bir ilişki çıkmamasına rağmen ailelerinin yaşadığı coğrafi bölge arasında anlamlı bir ilişki çıkması olmuştur. Bu sonuçtan hareketle katılımcıların yabancı düşmanlığına yönelik bireysel ve ailesel düzeyde bir değerlendirme yapmaları istendiğinde daha olumlu yanıtlar verdikleri; buna karşın kendileri ve yakın çevreleri dışına çıkıp büyük ölçekli bir değerlendirme yapmaları istendiğinde daha olumsuz görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum

aynı zamanda toplumsal çevrenin birey üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi açısından da önem taşımaktadır. Nitekim bu konuda yapılan çalışmalarda (Vaughan-Williams, 2015; Chouliarakı ve Zaborowski, 2017) bireylerin makro yapılar içinde ele alındığında yabancılara yönelik genellikle olumsuz duygu, düşünce ve davranışlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Üstelik bu durumun ülkede bulunan yabancı sayısı ile ilgili olmadığı; aksine makro yapıların birey üzerindeki etkinliği ile doğrudan ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin İsveç ve Fransa'da yaşayan bireylerin yabancı düşmanlığı ile ilgili tutumlarını ölçmek ve karşılaştırmak amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda İsveç'te bulunan yabancı uyruklu nüfus Fransa'dan daha yüksek bir orana sahip olmasına rağmen; Fransızların yabancı düşmanlığı tutumları daha yüksek ölçülmüştür (Hjerm ve Nagayoshi, 2011). Buna rağmen bireylerin yabancı düşmanlığı ile ilgili tutumlarında makro yapıların tek başına belirleyici olamayacağı; bu noktada bireylerin yabancılarla olan öznel deneyimlerinin de etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Nitekim yükseköğretim alanında yapılan çalışmalarda öğrencilerin yabancılara yönelik tutumlarının şekillenmesinde öznel deneyimlerin de önemli bir işlevi bulunmaktadır (Svensson ve Edblad, 2015).

Sonuç olarak bu araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı tutumlarının orta düzeyde yüksek (%65,3) olduğu göz önüne alındığında bazı çalışmaların yapılması önerilebilir. Bu noktada öncelikle üniversite öğrencilerinin olumlu öznel deneyimler yaşamalarını sağlayacak etkinlikler yapılmalıdır. Örneğin yerli öğrencilerin bulunduğu sınıflara uluslararası öğrencilerin yerleştirilmesi ya da çeşitli etkinliklerle bu öğrencilerin bir araya getirilip iletişim kurmaları ve sosyalleşmeleri sağlanabilir. Buna ek olarak yükseköğretim sistemi içinde yer alan uluslararası akademisyenlerin de üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı tutumunu olumlu yönde değiştireceği düşünülmektedir. Bu açıdan farklı ülkelerden gelen akademisyenlerin istihdamıyla üniversitelerdeki yabancı düşmanlığı düzeyinin düşük seviyede tutulması sağlanabilir. Nitekim bireylerin ya da grupların birbirleriyle iletişim kurdukça sahip oldukları önyargıların veya sosyokültürel şemaların yerini saygı ve hoşgörü gibi kavramlarının aldığı bilinmektedir (Allport, 1954; Pettigrew, 1988).

Avrupa Birliği'nin yabancı düşmanlığı ile mücadelede kullandığı "özgürlük, güvenlik ve haklar" şeması yükseköğretim sistemi içinde de kullanılabilir. Üniversite kampüsleri içinde herkesin eşit derece özgür, güvenli ve hakları olduğu düşüncesinin dile getirilmesi ve yaygınlaştırılması; öğrencilerin önce aynı fiziki ve sosyal alanı paylaştıkları uluslararası öğrencilere, ardından da diğer toplumsal alanlarda yer alan

yabancılara yönelik bakış açılarını değiştirebilir. Bu düşüncenin yerleşmesi için farklı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Örneğin üniversite öğrenci konseylerinde yer alan öğrenci temsilciliklerinde uluslararası öğrencilerin katılımı yoksa sağlanması, varsa da yerli ve uluslararası öğrenci oranlarının eşitlenmesi sağlanabilir. Bu tutum ve davranış üniversite içindeki tüm öğrenciler tarafından kabul görmese de genel bir farkındalık oluşmasına katkı sağlayacaktır. Burada öncelikle Üniversite Öğrenci Konseyi Yönetmeliği'nde bazı değişiklikler yapılabilir. Hatta uluslararası öğrencilerin seçim süreçlerine katılımlarının ya da öğrenci konseylerindeki temsiliyetlerinin sağlanması veya artırılması için "uluslararası öğrencisi kotası" gibi pozitif ayrımcılık uygulamaları da hayata geçirilebilir. Bunun yanı sıra öğrenci konseyi ve/veya öğrenci topluluklarının ortak çalışmasıyla "Öğrenci Hakları Sözleşmesi" ya da "Kampüste Birlikte Yaşam" gibi çeşitli belgelerin hazırlanması sağlanabilir. Üstelik bu belgeler birer afişe dönüştürülerek kampüs içerisindeki önemli noktalara asılabilir. Eşitlik, özgürlük, güvenlik ve hak gibi konulara vurgu yapacak olan bu çalışmanın tüm öğrencilerin birbirlerine yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Öte yandan yabancı düşmanlığı, ırkçılık, ayrımcılık, birlikte yaşam veya karşılıklı uyum gibi konularda kültürün ve sanatın oldukça önemli yere sahip olduğu kabul edilmektedir. Kampüs içinde yerli öğrenciler ile uluslararası öğrencilerin bir araya gelmelerini sağlayacak çeşitli çalışmaların yapılması öğrencilerin yabancı düşmanlığı düzeyinin düşük seviyede olmasına katkı sağlayabilir. Burada üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren sağlık, kültür ve spor daire başkanlıklarına önemli görevler düşmektedir. Daire başkanlıklarının koordinasyonunda gerçekleştirilecek atölye çalışmaları, tiyatro gösterileri, konserler, sportif faaliyetler, çeşitli sanat kursları ve sergiler yerli ve uluslararası öğrencilerin birbirlerini daha yakından tanımalarına olanak sağlayacaktır. Çeşitli faaliyetler içinde başlayan ilişkiler zamanla gelişecek ve farklı ortamlara ya da mekânlara taşınacaktır.

Buraya kadar ifade edilen çalışmaların her bir üniversite, kampüs, şehir ve bölge özelinde çeşitlendirilerek bir bütünsellik ve koordinasyon içinde yürütüldüğünde üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığı düzeyinin düşük seviyede kalmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim geçmişte milliyetçilik fikirlerinden temellenen ve ırkçılık, ayrımcılık, etnik temizlik ve/veya soykırım bağlamlarında değerlendirilen yabancı düşmanlığının günümüzde bu tür ideolojik ve felsefesi kavramların ötesinde popülist bir tutum ve davranış şekli halini aldığı görülmektedir. Bu nedenle kampüs içerisinde öğrencilerin yabancı düşmanlığı düzeyini yükseltecek

popülist yaklaşımlara karşıt bir ortamın oluşturulması yabancı düşmanlığı düzeyinin düşük seviyede kalmasına katkı sağlayacaktır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha araştırması, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 22.03.2019 tarih ve 2019/5 sayılı Etik Kurulu Değerlendirme Raporu ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bu çalışmada tüm yazarlar çalışmanın her aşamasında önemli derecede ve eşit şekilde katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Alkan; M. N. (2015). Avrupa'da yükselen ırkçılık: Pegida örneği. *Gazi Akademik Bakış*, 8(16), 275-289.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Ankaralı, H., Pasin, Ö., Karacan, B., Tokar, M., Künüroğlu, M. (2017). Üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara bakış açısı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 122-132.
- Arkonaç, S. A. (2016). *İnsan insan içinde: Ana akım ve eleştirel sosyal psikoloji*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Arslantürk, G. (2019). Sosyal medyada göçmen karşıtı tutumlar: Bütünleşik tehdit kuramı çerçevesinde bir inceleme. *Psikoloji Araştırmaları*, 4(7), 17-27.
- Bauman, Z. (2013). *Sosyolojik düşünmek* (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BBC (2019). *South Africa's xenophobic attacks: Why migrants won't be deterred*. 02 14, 2020 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/uk-wales-49797720> adresinden alındı.
- Bekhuis, H., Ruiter, S. and Coenders, M. (2013). Xenophobia among youngsters: The effect of inter-ethnic contact. *European Sociological Review*, 29(2), 229–242.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu göçün mekânsal etkileri ve yerel halkın algısı: Kilis örneği. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 101-122.

- Chouliaraki, L. and Zaborowski, R. (2017). Voice and community in the 2015 refugee crisis: A content analysis of news coverage in eight European countries. *International Communication Gazette*, 79(6-7), 613-635.
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum, algı ve empatik eğilimlerinin analizi. *Journal of the Human & Social Science Researches*, 7(3), 2232-2256.
- Dewa, C. (2019). Anxious SA attempts to tackle xenophobia. Johannesburg: Southern Times 14 02, 2020 tarihinde <https://southerntimesafrica.com/site/news/anxious-sa-attempts-to-tackle-xenophobia> adresinden alındı.
- GİGM (2020). *Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 12 02, 2020 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı.
- Goldade, K. (2012). Xenophobia. in *Encyclopedia of Immigrant Health (Ed. S. M. Loue)*, pp. 1507-1508. New York: Springer.
- Güngör, F. Ş. (2018). *Zenofobi: Yabancı düşmanlığına felsefi bir yaklaşım*. Ankara: Maarif Mektepleri.
- Hai, Y. (2005). Racism and xenophobia in China. *8th East-West Dialogue: For a New Global Governance Agenda* (s. 1-5). Barcelona: Casa Asia.
- Harcourt, W. (2009) Editorial: Racism, xenophobia and development. *Development*, 52(4), 441-444.
- Hjerm, M. ve Nagayoshi, K. (2011). The composition of the minority population as a threat: Can real economic and cultural threats explain xenophobia? *International Sociology*, 26(6), 815- 843.
- Jolly, S. ve DiGiusto, G. (2013). Xenophobia and immigrant contact: French public attitudes toward immigration. *The Social Science Journal*, 51(3), 464-473.
- Kabaklı-Çimen, L. ve Ersoy-Quadır, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1251-1273.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Koçoğlu, E. ve Salur, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin göç ve mülteci sorununa ilişkin tutumları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2408-2425.
- Kökel, Z. ve Odabaşı, F. (2017). Uluslararası göç, iltica ve zenofobi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 11(21), 237-259.

- Köse, A. M., Sunata, U. ve Deniz, E. (2018). Sosyal baskınlık yönelimi ve empatinin Suriyeli sığınmacıların tehdit olarak algılanması ile ilişkileri: Çankaya ve Altındağ örnekleriyle bir yapısal eşitlik modeli. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 283-314.
- Köşer-Akçapar, Ş. (2012). *Uluslararası göç alanında güvenlik algılamaları ve göçün insani boyutu*, (içinde) Küreselleşme Çağında Göç (Ed. S. Gülfer Ihlamur-Öner & N. Aslı Şirin Öner), ss. 563-575. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mlambo, D. N. (2019). A South African perspective on immigrants and xenophobia in post-1994 South Africa. *African Renaissance*, 16(4), 53-67.
- Moore, S. (2017). *Xenophobia in the American classroom: How is it affecting the students?* Doctoral dissertation prepared under Florida Southern College.
- Mwaba, K. and Kayitesi, M. (2014). South African university students' life satisfaction and perceptions of African immigrants. *Social Behaviour and Personality: An international journal*, 42 (7), 1127-1132.
- Nnaemeka, A. K., Nkechi, O. G., and Michael, M. E. (2019). Religion without morality: South Africa and xenophobia in a world of change. *Journal of African Studies and Sustainable Development*, 2(1), 74-89.
- Nesdale, D. and Todd, P. (1993). Internationalising Australian universities: The intercultural contact issue. *Journal of the Tertiary Education Administration*, 15, 189-202.
- Özmete, E., Yıldırım, H. ve Duru, S. (2018). Yabancı düşmanlığı (zenofobi) ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 191-209.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Reviews of Psychology*, 49, 65-85.
- RTEÜ (2019). Öğrenci istatistikleri. Rize: RTEÜ Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, 10 02, 2020 tarihinde <http://oidb.idari.erdogan.edu.tr> adresinden alındı.
- San Miguel, C., Miller, J. M., Kwak, D. H., Lee-Gonyea, J. A. and Gonyea, N. E. (2011). Xenophobia among Hispanic college students and implications for the criminal justice system. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 27(1), 95-109.
- Schreiber, S. T. (2011). *Internationalization at home? Exploring domestic students' perceptions of and interactions with international students at a large Midwestern research institution*. University of Nebraska Educational Administration: Theses, Dissertations and Student Research.
- Singh, J. R. (2013). Examining xenophobic practices amongst university students: A case study from Limpopo province. *Alternation Special Edition*, 7, 88-108.

- Solakoglu, O. and Gurbuz, S. (2015). Anti-immigrant attitudes in a developing country: Turkey, Turkish studies-international periodical for the languages. *Literature and History of Turkish or Turkic*, 771-792.
- Svensson, A. and Edblad, R. (2015). *The fear of 'the others': A comparative study of xenophobic attitudes between French and Swedish university students*. Jönköping University School of Education and Communication.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TDK (2019). *Güncel Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 09 20, 2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı.
- UNHCR (2019). *Global trends forced displacement in 2018*. Geneva, Switzerland: United Nations High Commissioner for Refugees.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Van der Veer, K., Yakushko, O., Ommundsen, R. and Higler, L. (2011). Cross-national measure of fear-based xenophobia: development of a cumulative scale. *Psychological Reports*, 109(1), 27-42.
- Vaughan-Williams, N. (2015). *Europe's border crisis: Biopolitical security and beyond*. Oxford University Press.
- Weyns, Y., Hilgert, F., Hoex, L. E. and Spittaels, S. (2014). *Mapping conflict motives: The central African Republic*. Antwerp: International Peace Information Service.
- Yakushko, O. (2018). *Modern-day xenophobia: Critical historical and theoretical perspectives on the roots of anti-immigrant prejudice*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Yılmaz, F. (2008). *Avrupa'da ırkçılık ve yabancı düşmanlığı*. Ankara: USAK Yayınları.
- Yıldız-Yücel, S. (2017). Analiz: Avrupa'nın mültecilerle imtihanı. *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, Sayı: 221.

İnternet Kaynakları

<https://tr.euronews.com/2019/09/11/ab-komisyonu-baskani-daha-goreve-baslamadan-yabanci-dusmanligina-gecit-vermekle-suclaniyor> [Erişim Tarihi: 04.10.2019]

<https://seyler.eksisozluk.com/almanyada-8-turkun-olduruldugu-donerci-cinayetleri-ve-nsu-davasi-nedir> [Erişim Tarihi: 04.10.2019]

<https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/263671/south-africa-at-least-five-killed-in-xenophobic-violence-in-johannesburg-and-pretoria-since-september-1-update-1> [Erişim Tarihi: 13.10.2019]

<https://edition.cnn.com/2019/09/07/africa/south-africa-xenophobia-attacks-mckenzie-intl/index.html> [Erişim Tarihi: 13.10.2019]